

Երվանդ Օտյան

ԸՆԿ. Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻ
ՏԱՐԱԳՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԵԶ

eMatenadaran.

Երվանդ Օտյան

Ընկ. Բ. Փանջունի
տարագրության մեջ

«Aegitas»

Օտյան Ե.

Ընկ. Բ. Փանջունի տարագրության մեջ / Ե. Օտյան — «Aegitas»,

«Ընկ. Բ. Փանջունի» վեպը քաղաքական սատիրայի գլուխգործոց է, որի մասին Օտյանն ասել է. «Իրական դեմք մը չէ Փանջունին, այլ տեսակ մը ընդհանուր տիպար է, խտացումը այն օրերու «հեղափոխական տիպարներու»: Փանջունու օրինակով նա անխնա ծաղրում ու ծանակում է ազգային այն գործիչներին, որոնք խոսքով «հեղափոխական» են, «ազգային հերոս», մինչդեռ իրականում ոտնահարում, արատավորում են ամեն մի սուրբ գաղափար՝ դառնալով հասարակական չարիք:

Содержание

Մաս Առաջին Գլուխ	5
[Ա]	5
[Բ]	6
[Գ]	7
[Դ]	8
[Ե]	9
[Զ]	10
[Է]	11
[Ը]	13
[Թ]	14
[Ժ]	15
[ԺԱ]	16
[ԺԲ]	18
[ԺԳ]	20
[ԺԴ]	21
[ԺԵ]	23
[ԺԶ]	25
[ԺԷ]	26
[ԺԸ]	27
[ԺԹ]	28
Конец ознакомительного фрагмента.	29

Եզնիկ Կողբացի Եղծ աղանդոց Եզնիկ Կողբացիոյ

Մաս Առաջին Գլուխ

[Ա]

Յորժամ գաներեութեն եւ գնորին գմշտնջենաւոր գաւրութենէն ճառիցէ որ, քանզի մարմնաւոր լեալ է, պարտի գմիտս յստակել եւ զխորհուրդս սրբել, զոյգս շարժմանց պարգել, զի յայն գոր առաջի եղ՝ հասանել կարասցէ: Նա եւ որ ընդ ճառագայթս արեգականն հայել կամիցի, պարտի զ[6]պղտորութիւն աշացն՝ գաղտն եւ զքիժն ի բաց պարգել, զի մի մթարքն՝ որ զբբաւքն շողայցեն, արգել հայելոյ ի յստակութիւն լուսոյն լիցին:

Եւ արդ քանզի մի էութիւն անքննին է եւ անհաս բնութեամբ, առ նորա անքննութիւն ընծայութիւն անգիտութեան մատուցանելի է, եւ առ էութիւնն նորին դաւանութիւն գիտութեան եւ ոչ քննութեան: Չի որ էն՝ պարտի զի մշտնջենաւոր իցէ եւ անսկիզբն, որոյ ոչ սկիզբն յումեքէ առեալ լինելոյ, եւ ոչ ունի գոք ի վեր քան զինքն, գոր պարտ իցէ նմա պատճառ կարծել կամ իմանալ՝ եթե ի նմանէ իցէ առեալ սկիզբն էանալոյ: Չի ոչ որ է առաջին քան գնա, եւ ոչ որ է յետոյ նման նմա, եւ ոչ ընկեր հաւասար նորին, եւ ոչ էութիւն հակառակ նմա, եւ ոչ գոյութիւն ընդդիմակաց, եւ ոչ բնութիւն հիօթաբեր ի պէտս նորա, եւ ոչ նիօթ ինչ՝ յորմէ առնիցէ գոր առնելոց իցէ. այլ ինքն է [7] պատճառ ամենայնի, որ ի լինելն եւ ի գոյանալ եկին ի չգոյէ եւ ի գոյէ որպէս երկինք վերինք եւ որ ինչ յերկինս, եւ երկինք երեւելիք որ ի ջուրց, եւ երկիր, եւ ի նմանէ եւ ի նմա. յորմէ ամենայն եւ ինքն ոչ յումեքէ: Որոյ ըստ իւրաքանչիւր կարգաց տուեալ է սկիզբն լինելոյ աներեւութիցն անմարմնոց, եւ երեւելեաց մարմնաւորաց. որ բաւական է որպէս ի տալն զկենդանութիւնն, նոյնպէս եւ ի գիտութիւն իւրոյ անարար էութեանն, եւ յիւրոց արարածոցն ի [հասուն] ըստ իւրաքանչիւր բնութեանց ածել: Որ ոչ այնու միայն գարմանալի է, զի ածն ի չգոյէ ի գոյ զչգոյսն, եւ եցոյց յոչնչէ յինչ զչէսն, այլ զի եւ անարատ եւ անխախտու պահէ զլեալսն. որոց եւ յառաջնումն իսկ աննախանձ ետ զկենդանութիւնն, առ ի յայտնելոյ զիւրոյ զբարերարութեանն հանդէս:

Քանզի ոչ եթե կարատ ինչ որ իւրք էր, եթե վասն այնորիկ խնայիցէ՝ իւր միայնոյ զկենդանութիւնն. եւ անգար եւ տկար, եթե անձին եւեթ խորիցէ զգաւրութիւնն. եւ ոչ նիսգ ի գիտութենէ, եթե ինքեան եւեթ պահիցէ զգիտութիւնն. եւ ոչ կարատ յիմաստութենէ, եթե յորժամ այլոց բաշխիցէ զիմաստութիւնն իւր, կարծիք ինչ կարատութեան ի ներքս մտանիցեն:

Այլ կենդանի է եւ աղբիւր կենդանութեան. [տայ ամենայնի կենդանութիւն, եւ ինքն կայ լի եւ յանսպառ կենդանութեան. եւ գաւրացուցանէ զանգարս մեծագար գաւրութեամբ, եւ ինքն ոչ թերանայ ի գաւրացուցիչ գաւրութենէն. եւ պարգելէ գիտութիւն ամենայն անգիտաց, եւ ինքն բաւանդակ ունի յինքեան զամենագէտ գիտութիւնն. եւ բոլիս յամենեսին զանպակաս իմաստութիւնն, եւ ինքն մնայ անխախտու յամենահնար իմաստութեանն:

Եթե աղբերք մշտաբոլիք, որ ի նորա հրամանէ կարգեցան, հանապազ բոլիսն եւ ոչ պակասեն, [9] որոց բոլիսմունքն զայլոց կարատութիւնս լնուն, եւ ինքեանք ի նմին յորդութեան կան մշտնջենաւորք, ո՞րչափ եւս առաւել այն՝ որ նոցա զյորդութիւն բոլիսմանցն յարինեաց, որ աղբիւրն է բարութեան. որ զամենայն գոր արար գեղեցիկս արար, զբանաւորս եւ զանբանաւորս, զմտաւորս եւ զանմտաւորս, զխաստունս եւ զանխաստունս, զաստունս եւ զանաստունս: Եւ բանաւորաց եւ մտաւորաց յիւրաքանչիւր առաքինութեանց կարգեաց ստանալ զբարութիւն, եւ ոչ զգեղեցկութիւն. զի գեղեցկութեանն տուիչ ինքն է, եւ բարութեանն՝ զանձնիշխանութիւնն արար պատճառ:

[Բ]

Ապա եթե ինչ յարարածոց՝ որ գեղեցիկ է՝ այն ի որբարոյ արարչէ՝ <եւ ինչ յարարածոց որ չար է, այն ի չարէ արարչէ> կարծիցի ումանց, որպէս Յունացն հեթանոսաց եւ արանցն մոգուց եւ հերձուածողաց, որ չար իմն էութիւն հակառակ բարոյ դնեն, գոր հիւղն կոչեն՝ որ թարգմանի նիւթ, մեր առաջին եւ նախաբարբառ պատասխանի այն է՝ [10] եթե ի բարերար արարչէն չար ինչ չիք լեալ. եւ չիք ինչ չար՝ որ բնութեամբ չար իցէ. եւ ոչ է արարիչ չարաց իրաց, այլ բարեաց:

Եւ արդ գո՞ր ինչ յարարածոցն բարի կարծիցեն, կամ գո՞ր չար. զի բազում անգամ գոր բարին կարծիցեն, միայն առանձինն՝ առանց ընկերին խառնութեան՝ վնասակար լինի, յամենեցունց առ հասարակ վկայեալ: Արեգակն թե բարի է, եւ առանց աւղոյ խառնուածոյ այրիչ եւ ցամաքեցուցիչ է. նոյնպէս եւ լուսին խոնաւական բնութիւն, առանց խառնուածոյ ջերմութեան արեգական՝ վնասակար եւ ապականիչ է: Եւ աւղ, առանց ցաւոյ խոնաւութեան եւ ջերմութեան՝ վնասակար եւ ապականիչ է. եւ ջուրք զիող երկրի ողողանեն եւ ապականեն. եւ երկիր առանց ջուրց պատառի եւ խորխորի: Եւ այսպէս չորեքին բնութիւնքն, ուստի աշխարհս կազմեալ եւ կայ, առանձինն՝ ապականիչք են միմեանց, եւ խառնեալ ընդ ընկերին՝ աւգտալ[11]կարք եւ շահաւորք: Եւ զի այս այսպէս է՝ ամենեցուն յայտնի է որ կամին ուսանել:

Ապա ուրեմն է ինչ գարութիւն ծածուկ, որ գապականիչսն միմեանց խառնուածովք արար աւգտակարս իրերաց:

3 Եւ որ առողջ միտս ունին, ոչ գշարժունսն՝ այլ գշարժիչն պարտին փառաւորել. եւ ոչ ընդ արբանեակսն, այլ ընդ վարիչն պարտին գարմանալ. եւ ոչ ընդ գնայունսն, այլ ընդ գնացուցիչն. քանզի եւ նոքին իսկ իւրաքանչիւր փոփոխմամբք յայտ առնեն, եթե է ոմն՝ որ փոփոխէ գնոսա. արեգակն՝ ծագելովն եւ վերանալով եւ ի մուտս դառնալով. եւ լուսին՝ աճմամբ լնլով եւ նուազելով. եւ այլք եւս յարարածոցն ըստ իւրաքանչիւր բնութեանց շարժելովն եւ դադարելով: Եւ արդ չէ առողջ մտաց գշարժիչն եւ գփոփոխիչն թողուլ, եւ շարժոցն եւ փոփոխելեաց պաշտան տանել եւ երկրպագութիւն մատուցանել. զի որ շարժին եւ փոփոխի՝ չէ էական. [12] այլ կամ լեալ յումեքէ եւ յիմեքէ, եւ կամ հաստեալ ի չգոյէ: Եւ որ էն եւ շարժէ գամենայն, ինքն ոչ շարժի եւ ոչ փոփոխի, քանզի էական է եւ անշարժական է:

[Գ]

Ապա եթե ինչ յարարածոց՝ որ գեղեցիկ է՝ այն ի որբարոյ արարչէ <եւ ինչ յարարածոց որ չար է, այն ի չարէ արարչէ> կարծիցի ումանց, որպէս Յունացն հեթանոսաց եւ արանցն մոգուց եւ հերձուածողաց, որ չար իմն էութիւն հակառակ բարոյ դնեն, գոր հիւղն կոչեն՝ որ թարգմանի նիւթ, մեր առաջին եւ նախա190րբարբառ պատասխանի այն է՝ [10] եթե ի բարերար արարչէն չար ինչ չիք լեալ. եւ չիք ինչ չար՝ որ բնութեամբ չար իցէ. եւ ոչ է արարիչ չարաց իրաց, այլ բարեաց:

Եւ արդ գո՞ր ինչ յարարածոցն բարի կարծիցեն, կամ գո՞ր չար. զի բազում անգամ գոր բարին կարծիցեն, միայն առանձինն՝ առանց ընկերին խառնութեան՝ վնասակար լինի, յամենեցունց առ հասարակ վկայեալ: Արեգակն թե բարի է, եւ առանց ասողոյ խառնուածոյ այրիչ եւ ցամաքեցուցիչ է. նոյնպէս եւ լուսին խոնաւական բնութիւն, առանց խառնուածոյ ջերմութեան արեգական՝ վնասակար եւ ապականիչ է: Եւ ասդ, առանց ցաւոյ խոնաւութեան եւ ջերմութեան՝ վնասակար եւ ապականիչ է. եւ ջուրք զհող երկրի ողողանեն եւ ապականեն. եւ երկիր առանց ջուրց պատառի եւ խորխորի: Եւ այսպէս չորեքին բնութիւնքն, ուստի աշխարհս կազմեալ եւ կայ, առանձինն՝ ապականիչք են միմեանց, եւ խառնեալ ընդ ընկերին՝ աւգտալ[11]կարք եւ շահաւորք: Եւ զի այս այսպէս է՝ ամենեցուն յայտնի է որ կամին ուսանել:

Ապա ուրեմն է ինչ գարութիւն ծածուկ, որ գապականիչսն միմեանց խառնուածովք արար աւգտակարս իրերաց:

3 Եւ որ առողջ միտս ունին, ոչ գշարժունսն՝ այլ գշարժիչն պարտին փառաւորել. եւ ոչ ընդ արբանեակսն, այլ ընդ վարիչն պարտին գարմանալ. եւ ոչ ընդ գնայունսն, այլ ընդ գնացուցիչն. քանզի եւ նոքին իսկ իւրաքանչիւր փոփոխմամբք յայտ առնեն, եթե է ոմն՝ որ փոփոխէ գնոսա. արեգակն՝ ծագելովն եւ վերանալով եւ ի մուտս դառնալով. եւ լուսին՝ աճմամբ լնլով եւ նուազելով. եւ այլք եւս յարարածոցն ըստ իւրաքանչիւր բնութեանց շարժելովն եւ դադարելով: Եւ արդ չէ առողջ մտաց գշարժիչն եւ գփոփոխիչն թողուլ, եւ շարժնոցն եւ փոփոխելեաց պաշտաւն տանել եւ երկրպագութիւն մատուցանել. զի որ շարժին եւ փոփոխի՝ չէ էական. [12] այլ կամ լեալ յումեքէ եւ յիմեքէ, եւ կամ հաստեալ ի չգոյէ: Եւ որ էն եւ շարժէ գամենայն, ինքն ոչ շարժի եւ ոչ փոփոխի, քանզի էական է եւ անշարժական է:

[Դ]

Դարձեալ՝ առ այսպիսի ճշմարիտ ասացածս 194v անպատշաճ հարցուածս մատուցանեն. ուստի՞ [19] իսկ բնաւ են, ասեն, այդպիսի անհարթութիւնք. զի թե Աստուած բարեաց արարիչ է եւ ոչ չարաց իրաց, ուստի՞ է խաւար, ուստի՞ են չարիք, ուստի՞ են աշխատութիւնք, ուստի՞ են լկանք՝ մերթ ի ցրտոյ մերթ ի խորշակէ:

Կամ ուստի՞ են անզգամութիւնք, զի տեսանենք երկուս արս միագգիս ընդ միմեանս գրգռեալ, միմեանց մահու եւ արեամբ ծարաւի են: Եւ այլք զգերեզմանս կրկտեն, եւ զթաղեալ մարմինս ընդ հողով՝ մերկացեալ խայտառակեալ՝ արեւու ցուցանեն, եւ զմեծարեալ դին, առ փութի <անփոյթ> [ի] ծածկելոյ, թերեւ եւ շանց եւս կուր արկանեն: Եւ է երբեք զի մին փախուցեալ երթայցէ անձնապար որեք զկեանս անձինն շահել, եւ միւսն ցասմամբ բորբոքեալ՝ սրով զկնի ընթացեալ, ոչ դադարէ՝ մինչեւ յագեցուցանէ զցասումնն. ուստի՞ է այն անյագ ցասումն: Եւ ոմն մերկանայ զհանդերձս ընկերին, եւ թ195րէ ընդդէմ դառնայցէ յարեւէ եւս արկանէ: Եւ ուրումն [20] ի մտի եղեալ գողանալ զայլոյ ամուսնութիւն, եւ ելեալ անաւրենութեամբ յաւտար մահիճս, չտայ լինել հայր որդոց այնմ՝ որ արինաւքն ամուսնացեալ իցէ: Եւ երբեք երբեք պատերազմունք շարժին, որ մեղաւոր եւ արդար առ հասարակ կոտորին: Եւ մա՛հք տարաժամք, եւ ախտք չարաչարք: Եւ զի՞ պիտոյ է զբնաւ մի ըստ միոջէ թուել. այլ համառատ իսկ ասել՝ թե ուստի՞ է այս ամենայն, եւ ո՞վ է սկիզբն եւ գործիչ այնպիսի անպատեհից, բայց եթե իցէ ինչ չար գարութիւն՝ որ զայն ամենայն անհարթութիւնս տայցէ գործել, եւ ինքն իսկ արարիչ իցէ նոցա. զի զԱստուած արարիչ ասել այնպիսի իրաց անպատշաճ է, եւ ոչ ի նմանէ ոմնել զգոյութիւն չարեաց: Զիա՞րդ մարթ է զայնպիսին յԱստուծոյ կարծել. զի Աստուած բարերար է եւ լաւութեանց արարիչ, եւ ի չարութեանց ինչ ի նա ոչ մերձենայ, եւ ոչ խնդալ ընդ այն ախորժէ, 195v այլ եւ խոտէ եւս զգործսն եւ զգործե[21]լիս. զի անընտանի են չարիք ի բնութենէ նորա:

Վասն որոյ կարծի՝ թե էր ինչ ընդ նմա, որում հիւղն անուն էր՝ որ է նիւթ, ուստի զամենայն արարածս արար եւ զատոյց ամենարուեստն իմաստութեամբ, եւ զարդարեաց վայելչութեամբ. եւ յայնմ նիւթոյ պարտ է կարծել զչարիս, որ անիրան եւ անկերպարան էր եւ խառն ի խոռն աւժտելով երթեւեկէր, եւ կարատէր Աստուծոյ արուեստգիտութեանն: Եւ Աստուած ոչ եթող զնա հանապազ խառն ի խոռն վարել, այլ եկն յառնել զարարածս, եւ ի յոռութեանցն նորա ողբազնուագոյնսն զատուցանել կամեցաւ. եւ այնչափ ինչ արար ի նմանէ՝ որչափ Աստուծոյ վայելէր առնել արարածս, եւ որ ինչ մրրախառնն էր ի նմանէ, եւ չէր պատշաճ արարչութեան, զայն եթող. եւ յայնմ մրրոյ են չարիք մարդկան:

[Ե]

Արդարեւ իսկ չարիքն որ լինին՝ ի տարակու[22]սի կացուցանեն զբազումս, եւ բազում 196րմ արք աւագք վասն նորին խնդիրս մեծամեծս արարին: Կէսք անսկզբնակից ինչ ընդ Աստուծոյ <երկուցեալ դնել, նոցա արարիչ Աստուած> կամեցան դնել. եւ կէսք ըստ նմանէ նիւթ ինչ, զոր հիւղն անուանեն, թե ի նմանէ արար գարարածս. եւ կէսք հրաժարեցին բնաւ ի խնդրելոյ, որպէս թե ամենեւին այնմ խնդրոյ չիք սպառնաւ. Բայց մեզ հարկ եղեւ ի սիրոյ բարեկամաց, եւ յոչ ուղիղ հայելոյ ընդդիմակացացն. ըստ մերում տկարութեան ապաւինեալ յԱստուծոյ շնորհսն, մխել ի խնդիր ճառիցս. մանաւանդ զի յուսացեալ եւս վստահ իցենք յուղող ունկնդրաց ի կամացն մտադիւրութիւն. ուստի եւ լինիցի նոցա զճշմարիտն ուսանել, եւ մեզ ոչ ի գուր ինչ զբանս ծախել: Քանզի ոչ եթե անիրաւութեամբ ինչ յաղթել ջանամք, այլ իրաւամբք, զճշմարիտն ուսանել:

6 Որով յայտ է՝ թե երկուց անարարաց ի միասին չէ մարթ լինել: [23] Ջի ուր երկու որ ի միասին իցեն, <հարկ է թե մի միայն որ իցէ, եւ ուր երկու որ գատ իցեն>, հարկ է թե իցէ ինչ՝ որ գատանիցէ ի միջի:

7 Արդ զհա՞րդ հ196րմարիցին զԱստուած. իբրեւ ի տեղուշ ինչ յամենա՞յն ի հիւղն լինել, եթե ի միում ինչ ի մասին նորա:

8 Եթե գամենայն զԱստուած յամենայնի ի հիւղն լինել ասիցեն, որչափ մեծ եւս ասիցեն զԱստուած, գտանի հիւղն մեծ քան գնա: Քանզի յորում իցէ որ, այն յորում էն, քան զայն որ ի նմա էն՝ մեծ գտանի, զի բաւական եղեւ տանել զբոլոր գնա:

9 Եւ եթե ի մասն ինչ միայն ի նմանէ, եւ այնպէս բիրապատիկ իսկ մեծ քան գնա հիւղն գտանի, զի սակաւ ինչ մասն նորա բաւական եղեւ ընդունել գամենայն գնա:

10 Եւ եթե ոչ ի նմա, եւ ոչ ի մասին ինչ նորա, յայտ է՝ թե այլ ինչ էր անջրպետ ընդ մէջ երկոցուն մեծ քան զերկոսին, <զի բաւական եղեւ տանել զերկոսին>. եւ ոչ միայն երկու անսկզբնակիցք գտանին, այլ երեք. Աստուած, եւ հիւղն, եւ անջրպետն, եւ մանաւանդ մեծ եւս անջրպետն քան զերկոսեան:

11 [24] Իսկ եթե էր երբեք հիւղն անգարդ եւ անարդ եւ անկերպարան, եւ զարդարեաց գնա Աստուած, քանզի ի յոռութեանցն նորա ի լաւն դարձո197րցանել կամեցաւ, ապա էր երբեմն զի յանգարդս եւ յանարդս եւ յանկերպարանս էր Աստուած, եւ հարկ էր թե իբրեւ զհիւղն իսկ եւ նա խառն ի խոռն վարէր:

Եւ եթե յամենայն ի հիւղն՝ որպէս ասենն՝ էր Աստուած, յորժամ գնա ի զարդ եւ ի յարդ եւ ի կերպարանս ածէր, ինքն յո՞ մարթեր ամփոփել. զի չէր ուրեք մարթ ամփոփելոյ: Միթե եւ զի՞նքն ընդ հիւղին ի զարդս եւ ի յարդս եւ ի կերպարանս ածէր, քանզի չգոյր ուրեք տեղի ամփոփելոյ. որ յետնոյ ամբարշտութեանն է:

12 Ապա թե ասիցեն՝ թե հիւղն յԱստուած էր, ըստ նմին արինակի պարտ էր խնդրել՝ որպէս ոգա՞տ ինչ ի նմանէ, որպէս գանաստունս [25] ի մէջ աւդոյ որ ի նմա են եւ գատուցեալք ի նմանէ, թե իբրեւ ի տեղուշ որպէս եւ ջուրք յերկրի:

Եւ զհիւղեայն ասեն՝ թե անճահ եւ անգարդ եւ անարդ եւ չար էր. եթե ըստ նոցա մտացն իցէ, ապա չարեաց տեղի էր Աստուած. զի անհեղեղքն եւ անգարդքն ի նմա եին. որ անհն197րին անաւրեւութիւն է, կարծել զԱստուծոյ՝ թե երբեմն ասպնջական չարեաց էր, եւ ապա արարիչ չարեաց:

Նա եւ բաժանելի եւս՝ թե ի նմա իբրեւ ի տեղուշ էր:

[Զ]

Արդ հարկ է ի պատճառս չարեացն գալ, եւ ցուցանել՝ թե ուստի՞ լինին չարիքն, եւ չէ <մարք ասել՝ թե չէ> պատճառ չարեաց Աստուած՝ այնու զի առ ընթեր նմա գիւղն դնեն:

14 Եւ արդ զո՞ր հիւղ առ ձեռն դնիցեն Աստուծոյ. ո՞չ ապաքէն գայն՝ ուստի գաշխարհս արար. որ անկերպարանն եւ անգարդ եւ անարդ էր: Զի տեսանենք գաշխարհս ի պէսպէս կերպարանս եւ ի գարդս եւ ի յարդս, ապա ուրեմն կերպարանաց եւ գարդոց եւ արդոց ա[26]րարիչ է Աստուած, եւ ոչ բնութեանց:

Իսկ եթե արարչի այն գործ է՝ զբնութիւնս առնել եւ ոչ արդս եւ գարդս եւ կերպարանս, յայտ է՝ եթե աւելորդ է կարծել՝ թե ի նիւթոյ ինչ իմեքէ յընթերակացէ արար Աստուած գաշխարհս, այլ յոչնչէ եւ ի չգոյէ:

15 Նա եւ զմարդիկ՝ տեսանենք զի ի չգոյէ առնեն ինչ. որպէս շ198րինաւորդ ոչ ի քաղաքաց քաղաքս առնեն, եւ ոչ ի տաճարաց տաճարս:

Նոքա քանզի ամենեւին յոչնչէ ոք կարեն ինչ առնել, քարինքն՝ զոր ի շինուածսն յարինեն՝ <թեպէտ եւ շինաւորացոյ ընթերակաց իցեն բնութիւնք զոր ի շինուածսն յարինեն>, ոչ ռեսք քարինք ոկոչինք, այլ կամ քաղաքք կամ տաճարք. զի ոչ եթե ռբնութիւննք ոգործէք քաղաքս կամ տաճարս, այլ արուեստն՝ որ ի բնութեանն է: Եւ արուեստն ոչ եթե յընթերակացէ ինչ իմեք է՝ որ ի բնութիւնսն իցէ:

<Եւ արուեստագէտն ոչ եթե յարուեստէ ինչ ընթերակացէ՝ որ ի բնութիւնսն իցէ> առնու գարուեստգիտութիւնն, այլի դիպացն որ դիպին ի բնութեանցն:

Քանզի ոչ եթե անձնաւոր ոք ինչ յանձնաւորաց գարուեստն կարէ ցուցանել, այլ ի դիպացն որ դի[27]պինն. որպէս ի դարբնութենէ դարբինն, եւ ի հիւսնութենէ հիւսնն: Զի մարդ եւ յառաջագոյն քան գարուեստն է, բայց արուեստն չէ՝ եթե ոչ նախ մարդն իցէ:

Ուստի գարուեստն յոչնչէ ի մարդիկ պատշաճեալ հարկ է ասել:

16 Եւ եթե առ մարդկան այսպէս, ո՞րչափ եւս առաւել պատշաճ իցէ գԱստուծոյ իմանալ՝ 198v թե ոչ միայն արդոց եւ գարդոց եւ կերպարանաց արարիչ է, այլ յոչնչէ առնել բաւական է բնութիւնս, եւ ոչ արգասիս նիւթ՝ յորմէ Աստուած ընտրեաց զբարին ի մի թեր, եւ զչարն մրրախատն ի միւսն կողմն, ուստի ջանայ մրրախատնն զյատակն պղտորել:

[Է]

Չարիքս որ լինին ուստի՞ իցեն:

Հարցցուք եւ մեք. չարիքն որ լինին անձի՞նք ինչ իցեն, թե արգասիք անձանց:

Ասեն, ի դէպ է կարծել՝ եթե արգասիք անձանց:

18 Եւ հիւղն, գոր ասեն անարգասատր եւ անկերպարան, գիա՞րդ [28] անարգասատրն եւ անկերպարան յայլս կարէր արդիւնս ծնուցանել. եթե ոչ՝ ի դիպացն լինիցին չարիքն, եւ ոչ ի նմանէ:

Ձի սպանութիւն չէ անձն ինչ, եւ ոչ շնութիւն անձն ինչ է, եւ ոչ դարձեալ այլքն մի ըստ միոջէ ի չարեացն. այլ որպէս ի դպրութենէն դպիր կոչի, եւ ի ճարտարութենէ ճարտար, եւ ի բշկութենէ բժիշկ, եւ այն ոչ եթե անձինք ինչ են, այլ յիրաց անտի առնուն զանուանս, նոյնպէս 199ր եւ չարիքն ի դիպացն առնուն զանուանումն:

Ապա եթե եւ գայլ ոք իմանայցեն դրդիչ եւ գրգռիչ՝ որ արկանիցէ ի միտս մարդկան գշարիսն, եւ նա ի գործոյն՝ գոր գործէ՝ առնու զանուն չարութեան:

Բայց գայն պարտ է գիտել, թե գոր գործէ ինչ ոք՝ ոչ ինքն նոյն է. որպէս բրուտն յորժամ անաթս գործիցէ՝ ոչ ինքն անաթ լինի, այլ գործիչ է անաթոցն, ուստի եւ զանուանումն արուեստին առնու, նոյնպէս եւ չարագործն ի չարն գործելոյ առնու [29] զանուն չարութեանն՝ եթե շուն իցէ եւ եթե սպանող:

19 Ապա ուրեմն յիրաւի ասին մարդիկ արարիչք չարեաց, զի ինքեանք են պատճառք առնելոյ եւ չառնելոյ: Եւ գշարիսն ոչ պարտիմք անձինս անուանել, այլ արգասիս անձանց:

20 Իսկ եթե ի նմին յամառութեան կացցեն՝ թե արդարեւ անարդ եւ անարգասատր է հիւղն, եւ Աստուած ած գնա ի զարդ եւ ի կերպարանս եւ յարգասիս, ապա զԱստուած դնեն պատճ199Վառս չարեացն:

21 Լաւ էր լեալ՝ թե նոյնպիսի կացեալ էր անհեղեղ եւ անարգասատր, քան գալ յարգասիսն եւ ի կերպարանս, եւ լինել պատճառ չարեաց այլոց: Քանզի զի՞նչ մարթի ոք լինել՝ որ իցէ՝ թե անկերպարան իցէ:

Նա եւ ասելն անկերպարան՝ զկերպարանացն յայտ առնէ:

Իսկ եթե էր ինչ անձնատր եւ կերպարանատր, աւելորդ է ասել արարիչ զԱստուած:

22 Այլ այնու, ասեն, զի յանարդութենէն եւ յանհեղեղութենէն [30] դարձոյց ի զարդ եւ ի կերպարանս, յիրաւի կոչի արարիչ:

Այդ այնմ նման է, յորժամ ի քարանց ոք շինուածս առնիցէ՝ պատշաճելոյն եւ յարինելոյն միայն արարիչ է, եւ ոչ բնութեանն:

23 Եւ արդ յի՞նչ ինչ արդեալք արար Աստուած զանկերպարանն:

Ի լա՞ւ ինչ թե ի յոռի:

Եթե ասիցեն՝ եթե ի լաւ, գշարիսն որ լինին պարտին խնդրել՝ թե ուստի՞ լինին: Արգասիքն ոչ նոյնպիսի մնացին՝ որպէս եւ եինն, այլ ի լաւն դարձեալ՝ լաւք եւեթ 200ր երեւեսցին: Ապա եթե ի յոռի ինչ դարձան, իշխեսցեն՝ ասել՝ թե չարեացն պատճառ Աստուած է, զի նա զարգասիսն ի լաւ անդր դարձոյց:

24 Այլ ասեն՝ թե գլխակն ի մի կողմն ընտրեաց, ուստի զարարածսն արար, եւ զմրախառնն եթող:

25 Ասացուք՝ որպէ՞ս. զի թե կարող էր եւ գայն յստակել եւ գշարիսն ի միջոյ բառնալ, եւ ոչ կամեցաւ գայն ի միջոյ բառնալ, ապա [31] պատճառս չարեացն պարտ է գնա ասել. զի ի կիսոյն նորա արար բարի արարուածս, եւ զկէսն նորա եթող նոյնպիսիս յապականութիւն լինելոյ բարոք արարածոցն:

26 Եւ եթե ճշմարտի ոք քննիցէ զիրսն՝ գտանէ յանհնարին վտանգս եկեալ զհիւղն քան զառաջին անկագնութիւնն. զի նախ քան զընտրելն եւ զգալն զվտանգսն չարեացն՝ յապահովի եւ յանհոգութեան կայր, եւ արդ յառնոյ զագոյմունս չարեացն՝ ի տագնապի եւ ի տարակուսի կայ: Եւ թե կամիս, ի մարդոյ իսկ առ արինակ. 200Վ զի նախ քան զպատկերանալն եւ լինել

կենդանի, անմասն էր ի չարեաց. եւ յորժամ գայ ի չափ հասակի մարդոյ, յայնժամ միտի ի չարիս յիւրմէ անձնիշխանութենէ: Նոյնպէս եւ ի բարերարութենէն, զոր ասեն յԱստուծոյ եղեալ հիւղեայն, գտանի՝ զի ի յոռութիւնս եկն:

27 Ապա եթե ի չկարելոյ Աստուծոյ բառնալ զչարիսն եթող նոյնպիսիս, այնու տկարութիւն ածեն [32] զԱստուծով՝ կամ թե բնութեամբ տկար իցէ, կամ թե առ երկիւղի յաղթեցաւ յայլմէ զաւրագունէ քան զնա: Եթե յաղթեալ կասկածանաւք ի մեծագունէ քան զնա ասիցեն, հարկ է թե ոգչարիսն բռնադատիչս կամաց նորա դնեն: Եւ ընդէ՞ր ըստ նոցա բանիցն չարիքն ոչ լինեին աստուածք, որ Աստուծոյն յաղթել կարեին:

[Ը]

Դարձնալ հարցուք գիտեալս. պարզ ինչ բնութիւն իցէ, եթե յաղտածով. զի ազգի ազգի գործուածք իրացն յայսպիսի քննութիւնս ածեն զմեզ:

29 Չի եթե պարզ բնութիւն էր հիւղն, եւ մենակերպ, եւ աշխարհս ի յաղտածոց եւ ի 201r պէսպէս բնութեանց եւ ի խառնուածոց հաստատեալ է, անհնարին է ասել՝ եթե <ի> հիւղեայն լեալ իցէ: Վասն զի ոչէ մարթ յաղտածոյիցն ի միոջէ պարզ բնութենէ ունել զհաստատութիւնն, քանզի յաղտածոյքն ի պարզական բնութեանցն յաղին:

30 Եւ եթե ի պարզական բնութեանցն յաղեցաւ, ապա էր ժամանակ յորժամ հիւղն իսկ չէր ի միջի, զի ի պարզականացն յաղելոյ եղեւ հիւղն. ուստի լեալ իսկ երեւի հիւղն, եւ ոչ անարար: Չի եթե յաղտածով էր հիւղն, եւ յաղտածոյքն ի պարզականացն ունին զանձնաւորութիւն, ապա էր երբեք զի չէր իսկ հիւղն մինչ չեւ պարզականացն ի միմեանս յարեալ էր:

31 Եւ եթե էր ժամանակ՝ յորժամ [] հիւղն չէր [եւ] չգոյր ժամանակ՝ յորում չէր անարար, <ոչ իցէ հիւղն անարար>: Չի եթե Աստուած անարար էր, եւ պարզականքն եւ անարարքն ուստի հիւղն յաղեցաւ, յայտ է թե չեին երկուքն միայն անարարք, այլ հինգ:

32 Եւ արդ տեսցուք, հաւա՞նք 201v ինչ ընդ միմեանս եին բնութիւնքն, ուստի հիւղն յաղեցաւ, թե հակառակք իրերաց. սա աւասիկ տեսանենք զբնութիւնսն միմեանց հակառակս. քանզի ընդդիմակաց է հրոյ ջուր, եւ յուտոյ խաւար, եւ ցրտոյ ջերմ, եւ ցամաքի խոնաւ: Եւ ինքեան ինչ հակառակ եւ վնա[34]սակար չէ, բայց ընկերին. եւ անտի յայտ է՝ թե չեն ի միոջէ նիւթոյ, եւ ոչ մի նիւթն ի չորից հակառակորդաց: Արդ եթե մին չէր նիւթն՝ ոչ եթե ինքեան հակառակ էր, այլ ընկերին. որպէս սպիտակ թխոյ, եւ քաղցր դառին:

[Թ]

Եւ արդ զհիւղեայն խնդիր թողեալ՝ զոր նիւթն ամենայնի կոչեն, ի չարեացն խնդիր եկեացոյք՝ զոր ի նմանէն իմանան: Չի յորժամ չարիքն յայտ լինիցին՝ թե չեն անձնաւորք, անտի եւ հիւղն յանդիմանի՝ թե ոչ էր երբեք, եւ ոչ բնութիւն անձնաւոր:

34 Արդ գմարդկան իսկ չարեաց հարցցո՞ւք. արգասիք անձանց իցեն. եւ եթե անձինք ինչ չարիքն. զի որ ինչ ի մարմինս 202r եւ յոգիս շարժմունք խաղան, ոչ մարթի ասել՝ թե այն մարդ իցէ, այլ կամական շարժմունք. զի մարդն անձնաւոր է. եւ բարքն չանձնաւորք, որպէս սպանութիւն կամ շնութիւն՝ որ ի բարուցն գործիցին:

Արդ եթե այնք արարածք ինչ [35] անձնաւորք իցեն, հարկ է եւ զպատճառն զոր դնեն արարած անձնաւոր կարծել. զի որոյ մասն ինչ արարած է, յայտ է եթե նա ամենեւին իսկ արարած է. եւ որոյ մասնն չէ արարած, նա բնաւ իսկ չէ արարած: Ապա ուրեմն էր երբեք՝ զի բնաւ չէր ամենեւին ինչ արարիչ բաւանդակ, մինչ չեւ Աստուծոյ գմարդն արարեալ էր, ուստի չարիքն լինին: Բանգի մասանց չարեաց գտանի մարդն արարիչ, անտի յայտ է՝ թե եւ բաւանդակ իսկ չարեացն արարիչ Աստուած է, զոր ամենեւին մի երբեք լիցի ասել՝ թե Աստուած չարեաց պատճառ իցէ, այլ այն որ իւրով կամաւք զգործ չարեացն գործիցէ. եւ յումէ չարն գործի՝ 202v յիրաւի նմին եւ անուն չարութեան դնի, որպէս եւ յառաջագոյն իսկ ասացաք:

[Ժ]

Եւ արդ եկեսցուք յիրացն իսկ ի քնին, զի յորժամ ճշդիւ մրցութիւնք լինիցին՝ դիւրաւ գլայտնութիւն ճառիցն յանդիման կացուցանիցեն:

36 [36] Արդ գԱստուած բարի՞ եւ բարերա՞ր ասիցեն: Հարկ է թե բարի եւ բարերար ասեն, եւ չարութիւն ինչ ի նա ոչ մերձենայ: Եւ եթե այն այնպէս իցէ. նախ զշնութենէ եւ զպոռնկութենէ հարցցուք, եւ ապա գայլոց նոյնպիսեաց:

Եթե Աստուծոյ կամաւք գործեին այնպիսի չարիք, ընդէ՞ր ի գործելեաց չարեացն վրէժս պահանջիցէ. այլ այնու զի ընդ չարեաց գործոցն վրէժս պահանջէ, յայտ է եթե ոչ ախորժէ գշարիսն, այլ ատեայ, եւ պատիժս պատուհասից ի վերայ գործելեացն ածէ. որոց, ըստ իւրեանց անմտութեան, խրատք նորա չարութիւնք կարծին. որպէս եւ այժմ սպանողք յորժամ ի պատիժս մտանեն՝ ոչ բարերարս զպատժածուսն կոչեն, այլ 203ր չարարարս. քանզի այնպիսի բարք են չարագործաց՝ զիրաւունսն անիրաւութիւն ասել: Բայց մեզ մի լիցի այնպիսի ինչ ասել. այլ գշարիսն ոչ անճաւորս կարծել, այլ կամածինս:

37 [37] Ապաքէն պոռնկութիւն եւ շնութիւն՝ ի մերձենալոյ ի միմեանս առն եւ կնոջ լինին:

Եթե յիւր կին որ արինաւք ամուսնացեալ մերձենայցէ վասն որդեծնութեան եւ զաւակի սերելոյ, բարիոք է մերձաւորութիւնն:

Ապա եթե ուրուք թողեալ զիւր կին, գայլոյ ամուսնութիւն թշնամանիցէ, գործ չարութեան գործէ: Եւ մերձաւորութիւնն նոյն է, եւ արինակ մերձաւորութեանն ոչ նոյնպիսի. քանզի մին բուն հայր լինի որդւոց, եւ միւսն գողունի:

Սոյն բանք են եւ վասն պոռնկութեան:

Եթե վասն որդեծնութեան որ մերձենայցէ յիւր կին, յիրաւի է:

Ապա եթե առ ցանկութեան ատար մարմնոց ցանկանայցէ, կարի իսկ անիրաւութիւն:

Եւ յայտ է՝ թե իրքն չարք յայնժամ լինին, յոր203Վժամ պէտքն արինաւք ոչ վճարեսցին:

38 Նա եւ զսպանութենէ նոյն բանք են:

Յորժամ զըմբռնեալն ի շնութեան որ սպանանիցէ, պատուհաս ի վերայ ածեալ վասն յանդգնութեանն, չառնէ չար ինչ:

Ապա եթե զանմեղն որ, որոյ ոչ ինչ ի վճռականացն գործեալ իցէ՝ սպանանիցէ, կամ վասն ինչս գերծանելոյ, կամ վասն ստացուածս հատանելոյ, չարութիւն գործէ:

Եւ գործն նոյն է երկոցունց, բայց արինակն ոչ նոյնպիսի:

39 Նա եւ յինչս առնուլ նոյն բանք են:

Որ պարզեի ի տեսնէն կամ ձիւր ի բարեկամէ առնուցու, ոչ ինչ չարութիւն գործէ:

Իսկ որ բռնաբար յանաւագէն հանիցէ, չարութիւն գործէ:

Եւ առնուլն երկոցունց նոյն է, բայց արինակ առնուլն ոչ նոյնպիսի:

40 Նոյնպէս եւ յաստուածպաշտութեան յարինակէ անտի ցուցանի չարութիւնն:

Եթե զճշմարիտն Աստուած որ պաշտիցէ, գործ ազնուական գործէ:

Ապա եթե թողեալ զճշմարիտն, քարանց եւ փայտից՝ որպէս թե Աստուծոյ՝ պաշտ204րան մատուցանիցէ, անհնարին վնաս գործէ. զի զարինակ պիտոյիցն յանպատեհ իրս դարձոյց:

Եթե [39] պատկեր որ գործիցէ, եւ ոչ վասն սիրոյ սիրելոյն, որ մահուամբ յաշացն վրիպեցաւ, կամ վասն զճարտարութիւն ցուցանելոյ, այլ ի պաշտաւն առեալ երկիր պագանիցէ իբր Աստուծոյ, գործ չարութեան գործէ:

41 Եւ այսպէս կազմածոյ իրաց ինչ եւ միտք գործողին գործեն գշարն, որպէս եւ երկաթ մերթ ի բարիս պաշտի, եւ մերթ ի չար. եթե խոփ եւ գերանդի եւ մանգաղ որ գործիցէ, ի բարութք իրս պաշտեցաւ:

Ապա եթե սուսեր եւ գեղարդն եւ սլաք, եւ այլ ինչ զէն որ վնասակար մարդկան է, գործ չարութեան գործէ:

Եւ պատճառ չարութեանն գործելին, եւ ոչ երկաթն:

[ԺԱ]

Իսկ մարդիկ, ասեն, յանձա՞նց ինչ ունիցին գայնալիսի շարժումնս, թե յԱստուծոյ լեալ իցեն, կամ թե այլ ոք իցէ՝ որ գայն ի մարդիկ արկանիցէ:

43 ՅԱստուծոյ մարդկան այսպիսի ինչ լինել՝ չթուի պատշաճ ասել. [40] այլ ունել 204v անձնիշխանութիւն եւ ազատութիւն առաջնոյ մարդոյն եղելոյ յԱստուծոյ, եւ ի նմանէն գնոյն իւրոց պայագատացն ժառանգել:

Եւ արդ առեալ գանձնիշխանութիւնն, ում կամի՝ ծառայանայ, որ մեծ շնորհն պարգեւեալ է նմա յԱստուծոյ. քանզի այլն ամենայն ի հարկէ ծառայէ աստուածական հրամանին. եթե գերկնից ասիցես, կայ հաստատեալ եւ ոչ շարժի ի սահմանելոյ նմա տեղոյն. եւ եթե զարեգականէ կամիցիս ասել, սակ այն եւ նա կատարէ զգատուցեալ նմա զշարժումնն եւ չիշխէ խուսափել յընթացիցն, այլ ի հարկէ ծառայէ տերունական հրամանին: Նոյնպէս եւ գերկիր սեղմացեալ տեսանեմք, եւ բարձեալ բերէ զհրաման հրամանատուին. եւ գայլսն ամենայն համակերտս ծառայացեալս հրամանաց արարչին, եւ չիշխեն այլ ինչ քան գայն՝ յոր կարգեցանն՝ գործել. վասն որոյ <ոչ> գովեմք զնոսա յաղագս զսահմանս հրամանացն պահելոյ:

44 [41] Բայց մարդոյ առեալ 205r անձնիշխանութիւն, ում կամի՝ ծառայանայ: Ոչ ի հարկէ բնութեան բռնադատեալ, ոչ ի գաւրութենէն որ նմա վասն լաւութեանց շնորհեցաւ՝ կասեալ, այլ ի հնազանդութենէ միայն շահի գաւգութն եւ յանհնազանդութենէ զվնաս. եւ գայն ոչ եթե առ եղեռանէ ինչ լեալ ասեմք մարդոյն, այլ վասն լաւութեանց: Ջի եթե իբրեւ գմի ինչ յայլոցն բնութեանց լեալ էր՝ զոր ի հարկէն ծառայեն Աստուծոյ, ապա եւ վարձս ընդ կամակարութեանն առնոյ չէր արժանի, այլ իբրեւ գործի մի էր արարչին, զոր թեպէտ ի չար վարէր եւ թեպէտ ի բարի, ոչ պարսաւանք ինչ եին նմա եւ ոչ գովութիւնք, այլ պատճառ այն էր՝ որ գնա այնպէսն վարէր, նա եւ ոչ զլաւ ինչ գիտէր այնուհետեւ մարդն. քանզի չէր հմուտ այլ իմիք, բայց այնմ եւեթ՝ յոր պատշաճեալն էր:

Այլ Աստուած այնպէս պատուել գմարդն կամեցաւ, զի առ լաւութեանցն [42] խելամուտ լինելոյ՝ գանձնիշխանութիւնն պարգեւեաց նմա, 205v որով կարող իցէ առնել զինչ եւ կամեսցի, եւ գանձնիշխանութիւնն նորա ի լաւն խրատէ դարձուցանել:

Որպէս հայր ոք յորժամ գորդի իւր խրատիցէ՝ որ կարող իցէ ուսումն ինչ ուսանել. չծուլալ յուսմանէն՝ այլ յառաջադէմ լինել ի լաւն ստիպել. վասն զի գիտէ եթե կարող է յառաջադէմ լինել, պահանջէ զուսումնն՝ յոր ւսանդեցաւ. նոյնպէս եւ զԱստուծոյ պարտ է իմանալ՝ եթե յաւժարեցուցանէ գմարդն յանսալ հրամանացն նորա. բայց զկամակար իշխանութիւնն ոչ հանէ ի նմանէ, որով կարող է անսալ եւ չանսալ հրամանացն. այլ խրատէ եւ յաւժարեցուցանէ գմարդն, զի լաւութեանցն ցանկացող լիցի, որովք արժանատր մեծաց պարգեւաց լինիցի, եթե անսայցէ Աստուծոյ. այլ զի եւ չանսալոյն իշխանութիւն ունիցի:

Քանզի ոչ եթե վայրապար [43] ինչ կամէր Աստուած գայնալիսի պարգեւս տալ, որ յաւիտենական անեղծութիւնն է: Ջի վայրա206r պար իսկ էր այնպիսոյն տալ՝ որ ոչ ունէր իշխանութիւն երկոցունց, անսալոյ այնմ՝ զոր Աստուածն կամէր, եւ չանսալոյ այնմ՝ զոր նայն ո ք ախորժէր: Բայց իրաւամբք, այն է, յորժամ արժանի ըստ որոց գործեացն ոք ինչ առնուցու: Եւ արդ զիա՞րդ երեւէր ընտրութիւն գործոցն, եթե ոչ ունէր մարդն իշխանութիւն երկոցունց, եւ անսալոյն եւ չանսալոյն:

45 Եւ արդ յայտ է՝ թե անձնիշխան եղեւ մարդն՝ առնել զբարի եւ ժտել ի չար. իբր ոչ եթե չար ինչ առաջի կայր՝ յոր ժտիցի, այլ այն եւեթ առաջի կայր՝ կամ անսալ Աստուծոյ կամ չանսալ, եւ գնոյն եւեթ պատճառ չարին իմանալ: Քանզի լեալ մարդն առաջին՝ առնոյր պատուէր յԱստուծոյ, եւ չհնազանդեալ աստուածական հրամանին՝ մտաբերէր ի չարիս, եւ անտի լինէր սկիզբն չարեաց:

[44] Ուստի ոչ ոք կարէ ունարար ինչք եւ անձնատր զչարն ցուցանել. եւ դարձեալ ոչ յարարչէն, այլ յանսաստութենէ դիպեալ 206v ստունգանողին, եւ յորոք վարդապետութենէ

դրդեալ. զի ոչ եթե այնպիսի ինչ հաստատեալ բնութեամբ գմարդն ցուցանել <այլ զի մարդն՝ ըստ ուրուք վարդապետութեան, եւ ոչ բռնութեամբ, ստունգաւոր եղեւ՝ կարէ որ ցուցանել>: Եթե այնպիսի ինչ բնութիւն մարդոյն առեալ էր, ապա ոչ ի բնութենէ արարածոյ եւ յաստուածեղէն գրոց նմա վարդապետութիւն ընծայանայր. որպէս ասէ ուրեք աստուածական բարբառն, եթե ի մանկութենէ մարդիկ ի խնամս չարի միտեալ են. զի ցուցցէ թե որ միտին կամաւք միտի, եւ ոչ ուրուք բռնութեամբ:

Արդ անաստութիւնն եւեթ որ արտաքոյ Աստուծոյ կամացն գործիցի պատճառ չարեաց իմանալի է. եւ նմին գայլ ոչ վարդապետ ծածուկ հաշուել, դրդիչ եւ ոչ բռնադատիչ, որ գմարդն ի լաւութեանցն մերկանալ կամեցաւ:

Ապա եթե զպատճառն եւս [կամիցին] խնդրել, գնախանձն որ առ մարդն եղեւ իմասցին զպատճառն:

Եւ եթե գնախանձուէն եւս ճշդիւ քննիցեն՝ թե ուստի եղեւ, ասասցուք եթե յառաւելութենէ գմարդն պատուելոյ. քանզի միայն մարդ ըստ պատկերի 207ր եւ ըստ նմանութեան Աստուծոյ եղեւ:

Իսկ եթե այնու զԱստուած պատճառ չարեաց կամիցին ասել, անկանին յիմաստնարար խորհրդոյ: Եթե գնորա ինչ հանեալ էր, եւ մարդոյն շնորհեալ, թերեւս յիրաւի պատճառ չարեաց կարծէր տուիչն. ապա եթե գնա նոյնպէս որպէս եղեւն պահեաց, եւ գմարդն այսպէս կամեցաւ առնել, պատճառ չարեաց՝ նախանձորդն է: Քանզի ոչ եթե յորժամ իցեն ուրուք երկու ծառայք, եւ գմինն ի ծառայութեան ունիցի, եւ գմիւսն յորդեգիրս գրիցէ, եւ միոյն յարուցեալ ի վերայ գմիւսն սպանանիցէ, պատճառ չարեաց գտէրն պարտ ի[46]ցէ իմանալ, որ ոչ եհան ինչ ի ծառայէն եւ շնորհեաց միւսումն:

[ԺԲ]

Արդ եւ գայն եւս հարցանեն, եթե չար ինչ չկայր առաջի, ուստի՞ աւճն գոր սատանայ կոչէք՝ իմացաւ գիանգամանս չարին:

47 Ասենք՝ եթե սատանայ չար գստունգանել մարդոյն Աստուծոյ իմացաւ, վասն որոյ գմարդն յայն յաւժարեցոյց: Որպէս յորժամ իցէ որ 207v ուրուք թշնամի, եւ թաքուցեալ գթնամութիւնն՝ գաղտ կամիցի վնասել, եւ չգիտիցէ գիանգամանս վնասակարութեանն, եւ շուրջ եկեալ յածիցի հնարս խնդրել. ապա գտեալ ժամանակ՝ յորժամ որ ի բժշկաց թշնամոյն նորա պատուէր տայցէ յայս ինչ չհպել, եւ յայս նիշ կերակրոց ճաշակել, որով առողջութեանն կարիցէ հասանել, եւ նորա լուեալ՝ վաղվաղակի ի կեղծիս բարեկամութեան կեղծաւորեալ գրժիշկն պարսաւիցէ, եւ գաւգտակարսն նմա վնասակարս թելադրեալ կարծեցուցանիցէ, եւ հակառակ պատուէրս հրամանաց [47] բժշկին տայցէ, եւ այնու առնիցէ նմա վնաս. որ ոչ եթե յառաջագոյն գիտէր գիանգամանս վնասակարութեանն, այլ ի պատուիրելոյ բժշկին գտեալ հնարս՝ եղեւ վնասակար. նոյնպէս կարծի եւ գսատանայէ՝ նախանձել նմա ընդ նախաստեղծ մարդոյն, եւ չգիտել գիանգամանս վնասակարութեանն. քանզի ոչ եթե չար ինչ առաջի կայր՝ ուստի գիանգամանսն մ208rարք էր առնուլ, ուսեալ յԱստուծոյ պատուիրանէն՝ որ մարդոյն տուաւ արգելոյ գնա ի ճաշակելոյ ի տնկոյ իմեքէ ի մահաբերէ. որ ոչ եթե անպիտան ինչ ի կերակուրս մարդոյ էր, եւ ոչ բնութեամբ տունկն մահաբեր, եւ վասն այնորիկ ինչ արգելաւ մարդն ի ճաշակելոյ ինչ ի նմանէ, այլ անսաստութիւնն եղեւ պատճառ մահուան մարդոյն, իբրեւ յանցաւորի՝ որ անցանիցէ գիրամանաւ հրամանատուի՝ որ նմա կարգեալ իցէ:

Արդ ժտեցոյց թշնամին գմարդն [48] անցանել գիրամանաւն Աստուծոյ, որպէս զի ոչ եթե ստուգեալ գիտէր՝ եթե այնու նմա վնաս ինչ գործել կարիցէ, այլ կարծեալք, ի թեթուս մատուցեալ, եթե լիցի՞ եւ թե չլինիցի՞. եւ յետոյ յԱստուծոյ պատուիասէն՝ որ առ մարդն եղեւ վասն պատուիրանագանցութեանն իմացաւ եթե պատուիրանք նորա մահ գործեցին, եւ յիրաւի պատժեցան եւ նա եւ մարդն՝ գոր յաւժարեցոյց յանսաստութիւնն, ճաշակել ի փայտէն՝ որ ոչ բնութեամբ մահաբեր էր, այլ յԱստուծոյ սպառնալեացն եղեւ այն208vպիսի իրաց պատճառ:

Եւ որպէս բժշկի ոչ կարենք մեղադիր լինել՝ վասն յառաջագոյնն գգուշացուցանելոյ որով ւարինակաւ կարիցէ մարդն առողջանալ. եւ նորա թողեալ գպատուէրս բժշկին՝ անսայցէ թշնամոյն՝ որ գվնասարար խրատսն տայցէ նմա, որով ոչ գպատճառս վնասուն ի բժշկէն՝ որ յառաջագոյնն գուշակեաց նմա՝ իմանալի է, այլ ի թշնամոյն՝ որ ի [49] պատուիրանէ բժշկին նմա գվնասն հնարեցաւ. նոյնպէս եւ գսատանայէ ասենք լեալ թշնամի մարդկան՝ որ չեւ եւս գիտէր գիանգամանս չարեաց, այլ ի պատուիրանէն Աստուծոյ ուսեալ՝ կամեցաւ վնասել մարդոյն, զի եթե առանց Աստուծոյ կամաց ի ծառոյն ճաշակիցէ՝ առնուցու պատիժ գմահ: Քանզի թե յառաջագոյն չէր գուշակեալ Աստուծոյ մարդոյն չուտել ի կերակրոյ ծառոյն, եւ նորա յանգէտս կերեալ, չլինէր նմա պատիժ մահ. կամ որպէս թե առ ի չգիտանս եկեր, կամ որպէս թե առ չժուժալոյ ի կերակրոյ ծառոյն, չէր ինչ պատժի պարտական: Քանզի եւ մանուկ կաթնակեր՝ որ յայլ ինչ կերակուր մ209rտաբերիցէ, ոչ պատժելի է՝ այլ արգահատելի, որպէս թե առ ի չգոյէ կաթին յայն յաւժարեաց:

48 Նա եւ աւճն, որ է սատանայ, յիրաւի պատժեցաւ՝ վասն ընդ անագորոյն թշնամութեան ընդ մարդոյն ունելոյ:

Եւ արդ սկիզբն չարեաց գնա [50] խանձն ասենք, եւ գնախանձն յառաւել գմարդն պատուելոյ, եւ գչարիսն յանհնագանդութենէն: Զի Աստուած այնպէս առաւել գմարդն պատուեաց, եւ նորա անսաստեալ՝ զընկէց գպատուիրանն: Ուստի գամենայն ինչ որ լինի չար, որ բնութեամբ չար գիտենք, այլ՝ զի առանց կամացն Աստուծոյ գործին՝ իրք ինչ լինին չար:

Նա եւ ընդ լինելն իսկ սատանայի յԱստուծոյ, գիտաց՝ եթե անսաստել ունեք Աստուծոյ՝ չար է եւ ոչ բարի. քանզի ոչ եթե անմիտ ինչ որ եղեւ նա յԱստուծոյ՝ եթե չգիտէր, եթե որ ինչ ըստ Աստուծոյ կամացն լինի՝ բարի, եւ որ ինչ արտաքոյ քան գնորա կամսն՝ այն չար է. եւ վասն

այնորիկ յիրաւի տանջէ գնա Աստուած. զի գիտէ զբարին, եւ ոչ առնէ, եւ հմուտ է չարին, եւ ոչ խորշի:

Եւ ոչ չար եւ չարչարիչ հաստատեաց գնա Աստուած. 209v եւ ոչ փորձիչ՝ եթե նովաւ փորձեալ զարդարս գտեսցէ. եւ ոչ ինքն յանձնէ չար [51] գտեալ, եւ ոչ անարար եւ հակառակ Աստուծոյ. այլ մտաւոր եղեալ յԱստուծոյ, եւ հմուտ գիտութեան՝ թե չար է հակառակ կալ Աստուծոյ հրամանին, եւ յայն գոր գիտէրն՝ թե չար է՝ յանդգնեցաւ, զանաստութենէն ասեմք. եւ անաստութիւնն ոչ եթե անձնաւոր ինչ յառաջագիտ եհաս ի գիտութիւնն սատանայի, այլ իբրեւ զմի ինչ եղեալ ի դիպաց կամեցելոյն:

49 Նա եւ զմարդոյ յիրաւի, ասեմք, կրել պատուհաս ընդ որոց գործիցէ. քանզի կամաւ երթայ յուսումն այնպիսի իրաց, յորոց յորժամ եւ կամիցի՝ եւ մեկնել կարող է. քանզի եւ կամելոյն եւ չկամելոյն ունի իշխանութիւն, զորոյ զհետ երթայ եւ կարելն գոր ինչ կամիցի առնել:

[ԺԳ]

Որովհետև, ասեն, չարեաց արարիչ զԱստուած չկամիք ասել, այլ ի մարդկանէ եղեալ թելադրութեամբ սատանայի, ի հնազանդելոցն նորա և ի խաբեցելոց: Եւ յիրաւի կրեն պատիժս, զի կարենին հատանել ընկենուի ի [52] բաց գշարիսն, և ոչ 210r կամեցան:

Եւ արդ վասն նորին իսկ սատանայի հարցցուք. այնպիսի՞ արդևք արար գնա Աստուած եթէ ինքնին այնպիսի չէր՝ և յաւժարեաց ի չարաբարել:

51 Եթէ այնպիսի արարեալ էր գնա Աստուծոյ, պատիժս ի նմանէ չէր պարտ պահանջել, զի պահեաց զպայման բնութեանն՝ յոր արարն գնա Աստուած. և որ որ ոչ կամաւք ինչ գործէ, ընդ այնր պատիժ չպարտի կրել. բայց որ կամաւք կարող է գործել, և գործ ինչ յոռութեան գործիցէ, յիրաւի պատժի, զի ոչ եկաց յայնմ՝ զոր Աստուածն կամի. ապա եթէ յԱստուծոյ բարութեան եղև, և անձամբ յանձնէ դարձոյց զկամսն ի չար՝ հեռացուցեալ զինքն ի լաւէն, յիրաւի պահանջի ընդ որոց յանդգնեցան՝ պատիժս:

Չի զսատանայ մեք ոչ յԱստուծոյ սատանայ եղեալ գիտենք. այլ զսատան անուն՝ վասն խոտորելոյն առ իւր անուն. քանզի սատանայ յԵբրայեցոյ և յԱսորոց [53] լեզուէ խոտորեալ թարգմանի:

Այլ զաւրութիւն իմն զգայուն լաւութեանց հաստատեցաւ յԱստուծոյ, 210v և ի թշնամութենէ ընդ մարդոյն ունելոյիւրոյն՝ կամաւք՝ եղև բանսարկու: Թողեալ զԱստուծոյ հպատակութիւն՝ սկսաւ անսաստել, և հակառակ կալ Աստուծոյ հրամանացն ուսուցանել մարդկան, և իբրև զապստամբ յետս կացեալ թիրեցաւ յԱստուծոյ: Եւ վկայէ բանիս աստուածական բարբառն, որ ապստամբ վիշապն կոչէ գնա՝ եթէ հրամանաւ սպան զապստամբ վիշապն: Եւ արդարև իսկ բանն Աստուած սպան զսատանայ, այնու զի կոխելոյն գնա եւ իշխանութիւն:

Արդ ապստամբ կոչէ գնա զիր: Եթէ նոյնպիսի՝ որպէս եղևն յԱստուծոյ՝ կացեալ էր, ապա ոչ ապստամբ կոչէր գնա: Չի որ ապստամբի որ, թողու զիւր պայմանն՝ որով ոչ անարար իսկ ցուցանի: Չի եթէ անարար էր, ապա ոչ յիւրմէ բնութենէն փոխէր. քանզի չմարթի բնութեան իմիք՝ առանց [54] կամաց՝ մերթ բարի լինել, մերթ չար:

[ԺԴ]

Իսկ արդ եթե ոչ անարար էր, ասեն, սատանայ, և ոչ այնպիսի եղեալ յԱստուծոյ, և անձամբ գանձն դարձոյց ի լաւ անտի ի յոռին, որ է ի հնազանդութենէ յ211րանհնազանդութիւն, արդ զայն ասացէք. գիտէ՞ր Աստուած եթե այնպէս լինելոց էր, թե չգիտէր. թե գիտէր և արար, ինքն է պատճառ՝ նորա ի լաւութեանցն դառնալոյ. ապա թե ոչ գիտէր, գիտէ՞րդ առնէր զայն գոր ոչն գիտէր՝ թե որպիսի ինչ որ լինելոց իցէ:

Անգիտութիւն կարծել զԱստուծոյ՝ անհնարին յիմարութիւն է. քանզի միայն ինքն կանխագէտ է հանդերձելոց: Այլ քանզի բարերար էութիւն է Աստուած, ոչ կամեցաւ զագնուականութիւնն իւր ծածկել:

Վասն որոյ յառաջագոյն գիտէր զսատանայէ եթե թիրեւոյց է, և գնարդիկ յանցուցանելոց՝ առ ի չունկնդիր լինելոյ [55] հրամանաց նորա, որով միանգամայն՝ վասն անձնիշխանութեան մարդոյն երևելոյ արար գնաւ Աստուած, զի առաւելութիւն բարերարութեան նորա յայտնի լիցի մարդկան վասն թողութեան տալոյ մարդկան յառաջագոյն գործելոցն մեղաց: Զի յորժամ զսատանայ ամբարշտացեալ տեսանիցեն և չբարձեալ ի միջոյ, և վասն իրեանց մեղացն 211v իմանայցեն՝ թե գոյ հնար թողութեան ապաշխարութեամբ. զի Աստուծոյ բարերարութիւնն ցուցանիցի, և մարդիկ զշնորհն նորա գիտասցեն. զի եթե այն այնպէս չէր լեալ, և ոչ բարերարութեանն նորա որ խելամուտ լինէր:

53 Նա բնաւ իսկ, ասեն. յետ թիրեւոյն սատանայի և խաբելոյ գնարդն՝ ընդէ՞ր իսկ ոչ եբարձ ի միջոյ, զի մի զբազումս սպանանիցէ:

54 Ոչ եթե չէր կարող Աստուած բառնալ զսատանայ ի միջոյ, քանզի չիք ամենևին տկարութիւն զԱստուծով. այլ զի չէր ինչ մեծ [56] գործ Աստուծոյ զսատանայ ինքնին անձամբ սպանանել, զարարած մի գիր փոքր յոչինչ դարձուցանել, զի մի կարծիցի թե վասն չժուժալոյ չարութեանն նորա սպան գնաւ:

55 Երկրորդ անգամ՝ զի անծանաթ ևս լինէր առ յապալ մարդկան Աստուծոյ բարերարութիւնն, թե յառաջագոյն սպանեալ էր զսատանայ. զի ոչ որ ունէր նշանակ ինչ յայտնի բարերար կոչելոյ զԱստուած: Այլ թերևս և կարծիք ինչ ի մէջ մտանեին՝ թե հաւասար ինչ որ էր նա Աստուծոյ և աճապարեաց ի 212r միջոյ եբարձ:

56 Վասն որոյ պահեաց գնաւ, և ոչ կորոյս ի միջոյ, զի մարդիկ յորժամ լաւութեանցն հմուտ լինիցին, յաղթեցեն նմա՝ փոխանակ այնոցիկ՝ որ յառաջնումս յաղթեցան ի նմանէ:

Այն իսկ մեծ և զարմանալի է, զի մարդն Աստուծոյ՝ վառեալ Աստուծոյ աւգնականութեամբ, պատերազմեալ յաղթիցէ սատանայի: Որպէս մարտուսոյց որ ամենայն հնարիք հնարեալ գիր աշակերտ[57]սն թեքել, առ ի ցուցանելոյ զհանգամանս մարտիցն, որով մարթիցեն յաղթել ախոյանից, և առաքիցէ գնոսա ի հրահանգս մրցել ընդ ախոյանսն, և յաղթութեանցն ուշ առնել խրատիցէ, մինչև զկեանս անգամ արհամարհել. զի լաւ համարի թե վասն անուան բարիորդ մեռանիցին, քան թե կենդանի կայցեն և վատանուն լինիցին. և նոցա զթելադրութիւնս վարդապետին ի մտի եղեալ, և զպարզևս ընդ յաղթութեանն գեր ի վերոյ լինիցին ախոյանին, և պսակեալ առ վարդապետին հասանիցեն, և նշանակ ճգնու212vթեան ընդ ախոյանին՝ առ նա զպսակն բերիցեն. ապա եթե գնարտուսոյցն գնտաւ ոչ ածիցեն, և յաղթութեան և պսակի ոչ ցանկանայցեն, կործանին վատանուն յախոյանէ անտի. յիրաւի այնուհետև թշնամանին և տանջին, և մահու պատիժ փոխանակ ընդ վատութեանն կրեն. նոյնպէս և զԱստուծոյ իմանալի է, թե իւրովք պատուիրանաւք [58] վառէ գեղեցիկ գնարդիկ՝ առ ի պսակելոյ զյաղթողն, և յամաթ առնելոյ զվատացեալն: Իսկ եթե որ յոչինչ զԱստուծոյ զպատուիրանսն համարիցի, յորժամ մրցել ընդ բանասարկութիւն ռմարտնչիցիք վաղվադակի կործանի, քանզի չունի գնշանակս յաղթութեանն. և յիրաւի կրէ պատիժս պատուիասից այնպիսին, զի ոչ նմանեաց ընկերին՝ որ կռուեցաւ և յաղթեաց:

Արդ վասն այնորիկ թողեալ է Աստուծոյ զսատանայ իբրև ի հրահանգս կռուանոցաց յաշխարհի, զի յորժամ իւր նահատակեալքն կռուիցին և յաղթիցեն նմա՝ պարծանք առաջնոյ

յաղթութեանն նորա քակեսցին 213ր յայժմուն այնպիսեացն մարդկանէ, որ լաւութեանցն ցանկութեամբ պարտիցեն զնա, և նշան յաղթութեան զնահատակութեանն կանգնիցեն: Քանզի կոխան արկեալ ընդ ոտիւք մերովք՝ անկեալ դնի մեռեալ, և կործանի՝ առ ի լաւութեանցն ցանկութեան մերոյ ի պարտութիւն մատնեալ:

[ԺԵ]

Արդ յետ այս ամենայնի հաւանութեանց՝ յամառեալ գնոյն ի մէջ բերեն. բնութեամբ են՝ ասեն՝ չարիք, և ոչ կամածինք:

58 Եթե բնութեամբ իցեն, ընդէ՞ր արեւնք ի թագաւորաց դնիցին, և սաստք յիշխանաց, և պատիժք ի դատաւորաց. ո՞չ ապաքէն վասն կարճելոյ չարեացն: Եթե բնութեամբ իցեն չարիքն՝ ոչ պարտի արեւնադիրն արեւնս դնել, և ոչ իշխանն պատիժս ի վերայ չարագործին ածել: Ընդէ՞ր պատժիցեն զայն՝ որ ոչ կամաւքն չար իցէ, որում արգահատելն պարտ էր, և ոչ պատիժս ի վերայ հասուցանել:

Եւ արդ այնպիսոյն եթե կին շնայցէ, չպարտի մեղադիր լինել. քանզի ոչ կամաւ՝ որպէս ասենն՝ յաւժարեցաւ ի չարն, 213v այլ բնութեամբ բռնադատեցաւ:

Եւ եթե որդոյ իւրոյ սուր առեալ՝ ի վերայ խաղայցէ, մի լիցի նմա մեղադիր. զի ոչ իւրով կամաւ երթայ, այլ չարն տանի գնա յայն:

Եւ եթե [60] ի դրացոյ և ի բարեկամէ թշնամանեցի՝ մի փոխարէն թշնամանեցէ, այլ առաւել արգահատեցէ ևս. զի ոչ եթե նա ինչ թշնամանէ, այլ չարն՝ որ բռնաբար վարէ գնա:

Նոյնպէս՝ յորժամ դուստր գնայր անարգիցէ, և նու գկեսուր իր, և կին գայր, և ծառայ գտէր, և եղբայր գեղբայր, մի ինչ տարցին ընդ միտ՝ որք անարգեցանն, այլ արգահատեցեն նոցա որպէս ի չարէն բռնադատելոց:

59 Իսկ եթե տեսանենք՝ եթե թագաւորն զիրոց արինաց վրէժս պահանջէ, և պահանջմամբ վրիժուցն զվնասն կարճէ, և դատաւորն զգողն և զաւագակն պրկէ և քերէ՝ վասն զվնասակարութիւնն ի միջոյ բառնալոյ, և հայր գորդի դժնայ մահապարտեալ՝ դատաւորաց մատնէ, և այլքն ամենեքեան իւրաքանչիւր զանցնիւր զանարգանաց վրէժս պահանջեն՝ կամ անձամբ կամ իշխան214րաւք, յայտ է՝ թե չարիքն որ գործին՝ կամածինք են և ոչ բնականք: Բայց աղէ՞ դու զ[61]կարին իսկ զոք շոայլեալ ցանկութեամբ՝ պրկեա և մտրակեա, տեսանէ՞ս թե բնաւ ամեննին գտանիցի ի նմա յիշատակ ցանկութեանն: Եւ արդարն ոչ ինչ ընդ վայր ասացեալ է բան Իմաստնոյն, թե ծառայ որ ընդ ունկն ոչ լսէ՝ ընդ մկանունս տան լսել նմա:

60 Նա և այլուստ ևս մարթենք իմանալ. զի մարդոյ բնութիւն բարեաց ցանկացող է, և ոչ չարեաց: Զի շունն, որ շնայ, մինչ դեռ իսկ ի գործ շնութեանն իցէ՝ եթե շուն ոք կոչէ գնա, ըմբոստանայ. և պոռնիկն, որ յայտնի պոռնկի, զանուն պոռնկութեանն չախորժէ լսել. նոյնպէս և գողն և աւագակն, և այլ ևս չարագործքն, թեպէտ և զգործ չարագործութեան գործեն՝ զանուն չարագործութեանն յանձն ոչ կամին առնուլ:

61 Նա և կեղծաւորն կեղծաւորեալ, որ մեղմեխանաւք ընկերին կամիցի վնաս առնել, թաքուցանէ զկեղծաւորութիւնն, և որպէս թե բարոյ ինչ 214v խրատ տայցէ՝ հրապուրեալ արկա[62]նէ ընդ վնասիւք զանմեղն. և եթե ոչ զբարոյ գդէմս զգեցեալ մեղմեղիցէ, չկարէ ըստերիւրել յիրաւանց զիրաւագէտն:

62 Նա և յորժամ զխիստ ոք իշխան կամիցի ի քաղցրութիւն ածել, չկարէ յայտ երթալ ասել՝ թե դու խիստ ես, այլ քաղցրախառն բանիւք մատուցեալ ողորձ՝ թե դու, տէր, քաղցր ես և բարերար ամենեցուն, ամենեքին գոհ են զքէն, բոլորք առ իրաւագէտս ունին. և այնպէս կարէ մեղմով քաղցրացուցանել զխստութիւն իշխանին, և խոնարհեցուցանել ածել յիրաւն և յարժան:

Նոյնպէս և առ ցասուցեալն և տրտմեալն և առ նախանձոտն քաղցրութեամբ ոք մատչի և ցածուցանէ:

Եւ անտի յայտ է՝ թե բարեաց ցանկացող է բնութիւն մարդկան, և ոչ չարեաց:

63 Եւ եթե գագանացն գագանութիւն չար ինչ բնութեամբ կարծեցուցանիցէ նոցա, զիտասցեն՝ զի կէսքն յանասնոցն ի պէտս արարան, որպէս և արջառ և ոչխար և [63] ամենայն ինչ որ ուտելի է և կրելի է. և կէսքն վասն 215r երկիւղ ի միտս մարդկան ծնուցանելոյ: Զի թե գագանք ահագինք են, և վիշապք և աւճք և այլ ճճիք վնասակարք, և մարդն այնչափ հպարտացեալ է՝ մինչ ըստ Աստուծոյ երկիւղին սահմանս արտաքոյ ելեալ անսաստէ, եթե այնպիսի զարհուրեցուցիչք չենին՝ ո՞րչափ ևս առաւել չկայր երբեք յակաստանի:

64 Նա և նոքին իսկ, որ չարքն կարծին անմտաց, երբեք երբեք աւգտակարք լինին և գերծուցիչք ի մահուանէ: Ջի՞նչ չար քան զաւօ կայցէ, և ի նմանէ թերիակէ. և ի սպանող դեղոց, որ ի նենգութենէ մարդկան կազմեցան, չն հասուցեալ, և անդէն բուժէ: Եթե բնութեամբ չար ինչ էր աւօ, կամ չարի իրիք արարած, ապա չգտանէր ինչ ամեննին ի նմա աւգտակար, և ոչ զգաւնանայր երբեք ի գազանութենէ անտի իրմէ. նա աւանիկ տեսանեմք ի հնարագիտութենէ թովչաց զգաւնացեալ, իբրև գշուան [64] խաղալիկ է նոցա, և բազում անգամ բնակեալ ի տան՝ չմեղանչեն բնակչացն:

65 Եւ արդ եթե 215v հեթանոս իցէ՝ որ չար ինչ բնութեամբ կարծիցէ, յանդիմանեացի յիւրոց արուեստակցացն յաւժապաշտացն. որ այնչափ զգաւնացուցանել զաւօս գիտեն, մինչև կոչել յուրիւք ի տունս, և կերակուրս մատուցանել, որպէս Բաբելոնացիքն վիշապին՝ զոր պաշտեինն. և սպան գնա Աստուծոյ սիրելին՝ նովին ընտելական կերակրովն:

66 Եւ եթե մոգ իցէ, և չարի արարած զգազանսն վասն գազանութեանն ասիցէ, ի հասարակաց մտաց փաշաման կրեալ ըմբերանեացի: Ջի եթե գազանքն չարի արարածք իցեն, և երկիր բարոյ, զիա՞րդ բարոյն արարած չարին արարածոց դայեակ մտեալ՝ սնուցիչ լինիցի, որք ի նմանէ կերակրին և ի ծոց նորա հանգչին. զի երկու հակառակք իրերաց՝ միմեանց ծախիչք են, որպէս խաւարի լոյս, և ջեր սառամանեաց:

[65] Արդ եթե գազանք չարի արարածք եին, և երկիր բարոյ, ծախել պարտ էր գնոսս երկրի՝ և ոչ սնուցանել, սպառել և ոչ սերել. ապա եթե երկիր և գազան 216rսն սնուցանէ և ոչ սպականէ, յայտ է՝ եթե յորմէ արարչէ երկիր լեալ է՝ ի նմանէ և գազանքն արարեալ են. և չիք ինչ չար բնութեամբ. քանզի չիք ոինչ չար արարիչ բնութեամբ: Եւ մանաւանդ թե և գազանք իսկ, զոր ասեն՝ թե ի չարէ արարչէ եղեալ են, ցուցանեն թե չեն ուստեք՝ այլ յերկրէ, այնու զի յերկրէ կերակրին և ի նմա բնակեն, և անդրէն ի նոյն շրջեալ հողանան:

67 Նա թե և ի չարէ ինչ եին չարք արարեալ, ոչ ինչ ի նոցանէ աւգտակար գտանէր, այլ ամեննին իսկ վնասակար: Իսկ արդ եթե տեսանեմք, զի կիսոցն մորթքն պատսպարան մերկութեան մերոյ լինին՝ և կիսոցն ճրագուն դեղ նեղի, և այլ ինչ յանդամոցն, որպէս առիծուն և արջոյ և այլոցն՝ ըստ իւ[66]րաքանչիւր մի ըստ միոջէ, յայտ է՝ եթե ի բարոյ արարչէ լեալ են, վասն միոյ իրիք աւգտակարին գտանելոյ ի նոսա: Ջի որ չար ինչ է, նորա ամենայնին վնասակար է, և մորթ և միս. այլ գնոցա որպէս գմորթն զգենումք, և ոչ վնասէ, և գմիսն 216v եթե սիրտ ուրուք առնոյր և ուտէր՝ ոչ վնասէր. որպէս վարագի՝ որ գազանագոյնն է քան զամենայն գազանս՝ ուտի միսն, և ոչ վնասէ. նոյնպէս և գնոցայն՝ եթե ուտէր որ՝ <չ>վնասէր:

Եւ յարջառ, զոր ասեն՝ եթե ի բարոյ արարչէ արարեալ է, գտանի ինչ վնասակարութիւն: Ջջլու միս ուտել՝ դարման է մարմնոյ, բայց եթե զարիւնն որ ըմպիցէ՝ սատակի:

68 Նոյնպէս և ի բանջարս է ինչ՝ որ առանձինն սատակիչ է, և խառնեալ ընդ այլ բանջարս՝ բժշկիչ պէսպէս ցաւոց լինի:

Չմանրագորն եթե լոկ որ ուտիցէ՝ սատակիչ է, և խառնեալ ընդ այլ արմատս՝ քնածու լինի քնահատաց:

Եւ զհազար՝ եթե ի տաւթ ժամա[67]նակի ուտիցէ որ, քանզի զովացուցիչ է, գտապս ի փորոյն փարատէ. և եթե ի հով ժամանակի ուտիցէ որ, վնասէ. և եթե զջորն քամեալ անապակ ըմպիցէ որ, սատակի. և եթե զսերմնն աղացեալ՝ ջրով ըմպիցէ, ի ցանկութենէ արկանէ:

Եւ կանեփուկն թուփ ինչ է, որոյ սերմն նորա դեղ է և նոյն դ217րարձեալ կասեցուցիչ ցանկութեան:

Եւ մոլախինտոյ, որ առանձինն ի յայտնի ինչ ժամանակի սպանող է, նովինք գնաղօս հնացեալս հնարին բժիշկք հատանել:

Եւ կաղանչանան ազգ ինչ՝ առանձինն սպանող է, և խառնեալ ընդ այլ դեղս մաղձադեղ է բուժիչ ի մահուանէ:

69 Արդ յայսպիսի իրս անհարթս առ ոչ ուղիղ հայելոյ, կարծեցին եթե չար ինչ բնութեամբ իցէ. բայց Աստուած այսպէս իմաստուն գմարդն կազմեաց, զի և ի դարմանիչսն մարթիցէ վայելել. և որ վնասակարքն կարծիցին, և անտի ևս հնարիւք աւգտակարութիւնս [68] կարիցէ գտանել, առ ի յանդիմանելոյ զբարս անմտացն թե չիք ինչ որ բնութեամբ չար է:

[ԺԶ]

Բայց թեպետ և նորա աստուածական արինաց ոչ հաւատան, մեք յողորդ պատասխանոյ գներ ընտանիս մի գրկեսցոք:

Այնչափ ինչ չար ի գազանացն բնութեամբ ոչ գոյր, մինչև ամեալ գնորարարսն առ նորաստեղծն՝ նմա նոցա անուանս հրամայէր դնել. և եթե մատ ոչ գային, զիա՞րդ 217v միոյ միոյ ըստ իւրաքանչիւր ազգաց անուանս յարինէր. ապա եթե մատ գային, և ընտելութիւն ընդ մարդոյն ունեին, յայտ է՝ թե ոչ չարք եին, և ոչ մարդոյն վնասակարք. այլ յետ անցանելոյ մարդոյն զԱստուծոյ պատուիրանաւն՝ տուան նմա զարհուրեցուցիչք, առ ի չհպարտանալոյ հողեղինին՝ որ ի հողոյ եղև, և ի հող դառնալոց էր:

Եւ առաջնոց չվնասակարութեան գազանացն մարդոյ այժմու համբոյրս և ընտելութիւնս վկայեն:

Չի ոմն զգայոյ յկորինսք սնու[69]ցանէ, և իբրև գշան կորինս՝ առ ընտելութեան ընդ անձն անկանին:

Եւ միւսոյն զառիծու կորին սնուցեալ՝ ամէ ի համբոյր և ի քծինս, մինչև պատել զսնուցանելեան. և եթե այլ ոք ի նա հուպ գայցէ, չնոռացեալ զբարս գազանութեանն՝ ի վերայ յարձակի. և նորա սաստեալ գազանին իբրև շան, ցածուցանէ յանսաստ գազանութենէն:

Եւ այլոյ զարջոյ յոթիւնսք սնուցեալ՝ կաքաւիչս ուսուցանէ, և նմանեցուցեալ բարուց մար218դկան՝ զգազանաբարոյն ցածուցանէ:

Եւ այլոց զկապիկս անապատականս ըմբռնեալս՝ հտպիտս և ընչապտուկս և ամենաչար ուսուցանեն:

Եւ այլոց զքարբս յիգակերսք կալեալ՝ թովչութեամբք յընտելութիւն մարդկան ամեն, ջրեցուցեալ գրոյնսն սպանողս:

Արդ եթե չար ինչ եին գազանքն բնութեամբ, չէր հնար վնասակարացն ընդ իրեանց վնասակարին ընտելութիւն ունել:

71 Եւ թե զխորշակս և զսառամանիս ի [70] վնասակարութեանն ի չարէ արարչէ կարծիցեն, զհտասցեն. եթե ոչ ձիւն և սառամանիք պնդեին զլերինս, արմատք խոտոց ոչ պարարեին. և եթե ոչ տաւք ջեռուցանէր զանդաստանս, պտուղք ոչ հասանեին:

[ԺԷ]

Եւ եթե գախտս և գիւանդութիւնս և գմահս տարաժամս, և գքնաւ գմահ իսկ ի չարէ ինչ արարչէ իմանայցեն:

73 Եթե աստուածական արինաց հաւատային՝ անդստին յարինացն առնեաք պատասխանի:

Բայց որովհետև ի չարէ արարչէ դնեն գայսպիսի անհարթութիւնս, հա218vրցցուք և մեք գնոսա. բարեացն արարիչ և չարեաց՝ ո՞քան գո՞հարուստ իցեն:

Եթե ասիցեն՝ եթե բարեացն արարիչ հարուստ է, ստեն: Ջի եթե հարուստ որ էր նա քան գչարեացն արարիչ, ոչ տայր նմա գվնասակարութիւնսն յիւր ի բարի արարածսն արկանել: Նա և տեղի ևս չէր պարտ տալ նմա յիւրումն վայրսն: Ջի եթե կարող որ ինչ [71] էր, նախ իւր տեղիս գատ ի նմանէ առնէր, և ապա արարածս՝ զինչ և կարող էր առնել:

74 Արդ գայն ասացեն. կարո՞ղ էր գնա մերժել բարին յիւրոց ի բարիոք արարածոցն, եթե չէր կարող:

75 Եթե ասիցեն՝ եթե կարող էր, լուիցեն: Եթե կարող էր մերժել գչարն և ոչ մերժեաց, ինքն է պատճառ վնասուն:

Եւ եթե ոչ էր կարող մերժելոյ գչարն, գտանի՝ զի հարստագոյն քան գնա էր չարն, որ բռնաբար նեղէ և ապականէ զբարիոք արարածս նորա:

Դարձեալ և այն ևս սուտ է, գոր ասենն, թե ի վախճանի յաղթե նմա բարին. զի որ յառաջնումն չկարաց յաղթել, յայտ է՝ 219r թե և ի վախճանի չկարէ յաղթել:

76 Այլ մեք գցաւոց և գմահուան բագում ինչ պատճառս ունինք ճշմարիտ բանիւ ի մէջ բերել:

77 Նախ այն իսկ՝ զի յորժամ մարդն գԱստուծոյ պատուիրանաւն անց, ապա եղև ընդ ցաւովք և ընդ մահուամբ: Քանզի ցկինն ասաց՝ թե [72] ցաւովք և տրտմութեամբ որդիս ծնջիր. և ցայրն՝ թե աշխատութեամբ և քրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո, մինչև լիցի քեզ դարձ անդրէն յերկիր՝ ուստի առար. զի հող եիր, և ի հող դարձջիր: Որով յայտ է, զի թեպէտ և բնութիւն մարդոյ՝ քանզի մարմնապատ է՝ ընդ ցաւովք և ընդ մահուամբ կարծէր, այլ թե կացեալ էր ի պատուիրանին՝ պահէր գնա կենդանարարն կենդանի. որ յոչնչէն կարող եղև գշունչ մարդոյն առնել, և պահէ միշտ կենդանի և անմահ, նոյն և գմարմինն՝ գոր յերկրէ ստեղծ՝ կարող էր պահել կենդանի:

[ԺԸ]

Այլ իբրև գայս լսեն թշնամիք ճշմարտութեանն, ազգի ազգի զինուր վառին ընդ 219-դէմ ստուգութեանն:

Ջի կէսքն ասեն՝ թե չէր մարթ մարմնաւորի անմահ կալ:

Եւ այլքն ասեն, վասն զի ոչ տուէր մարմինն ընդ շնչոյն յերկար ժամանակս կեալ, հարկ է անտեսականին մեռանել:

79 [73] Այլ գառաջինսն յանդիմանեն Եղիա և Ենոք, որ ցայժմ կենդանի են. և գայլսն՝ հասարակաց համարէնն յարութիւն: Ջի եթե այժմ վասն զի անտեսական են մարմինք՝ յայն սակս մեռանին, ապա և ի յարութեան՝ ըստ նոցա բանին՝ չտոկան ընդ շնչոյն: Եւ այսու յայտ առնեն՝ թե գյարութիւնն իսկ մարմնոյ խափանել կամին, ուր աստուածական գիրք և արարածոց բնութիւնք անդադար վկայեն գյարութենէ մեռելոց:

80 Այլ ասեն. թե ոչ մահկանացու իսկ էր մարմին, զի ա՞րդ էր՝ զի վասն դոյզն յանցմանն անկանէր ընդ մահուամբ, և ոչ արգահատէր նմա արարիչն և ներէր յանցմանն:

81 Ջի ներող և արգահատող է արարիչն, այն ամենեցուն իսկ յայտնի է. և առաւել յայնմանէ, զի յետ յանցանելոյ մարդոյն՝ իջեալ անմարմինն՝ իբրև գմարմնաւոր ոք ոտնաձայն առ 220-րէն ի դրախտին. և մեղմով և աղերսալից բարբառով ասէր զյանցուցեալն՝ ո՞ր ես Ա[74]դամ, զի մի տագնապեցուցեալ՝ չտայցէ ուշաբերել նմա ապաշխարութեան: Եւ զի չեկն ի գղջումն յանցուցեալն, յիրաւի կրեաց պատիժ գնահ:

82 Դարձեալ և այլազգ ևս. զի իւրոյ արարչին յառաջագոյն պատուիրեալ էր նմա՝ թե յորում աւուր ուտես ի պտղոյ ծառոյն, ի նմին մեռանիս: Եւ թշնամին յետոյ եկեալ ասէր՝ ոչ մեռանիս, այլ իբրև գաստուածս լինիս:

Եւ արդ ո՞ր բանից պարտ էր հաստատուն լինել, ա՞յնր՝ որ յառաջագոյն զգուշացոյց, և կամէր ունկնդրութեամբ պատուիրանին գնա անմահ պահել, եթե միւսոյն՝ որ պատրանաւք ջանայր գնա մահկանացու առնել:

83 Եւ եթե չէր արարչին յետ յանցանելոյ զպատուիրանաւն գմարդն մահկանացու արարեալ, հանապազ մարդն սատանայի հաւատայր, և ոչ Աստուծոյ, զի սա ասաց՝ թե ուտես ի պտղոյն, մեռանիս. և նա ասէր՝ թե ուտես, չմեռանիս, այլ իբրև գաստուածս լինիս: [75] Արդ եղ 220-ն մահ ի վերայ բնութեան մարդկան արարիչ բնութեանն, զի իւր բանն հաստատեցի, և չար խրատտուն պարտաւորեալ գտանիցի. զի թեպէտ առ ժամանակ մի վասն այսց երկուց պատճառանաց ընդ մահուամբ անկանիցի, այլ, ըստ իւրում կարողութեան, յարուցէ միւսանգամ, և յանսպառ յաւիտեանս կենդանի և անմահ պահեցէ: Եւ որ զհրեշտակս և զհոգիս մարդկան յոչնչէ արարեալ՝ կենդանիս և անմահս պահէ, նոյն և գմարմինս կարող էր կենդանի պահել՝ թե չէր առաջնոյ մարդոյն զԱստուծոյ հրամանն զընկեցեալ:

[ԺԹ]

Այլ զի Աստուած մահուան չէ պատճառ, վկայեցէ ամենարուեստ իմաստունն, որ ասէ՝ եթե Աստուած զմահ ոչ արար, և ոչ խնդայ ընդ կորուստ մարդկան. այլ հաստատեաց Աստուած զմարդն յանեղծութիւն ոպատկերք իւրոյ մշտնջենաւորութեանն, և նախանձու բանսարկոյին եմուտ մահ յաշխարհ:

85 Եւ դարձեալ [76] ինքն իսկ ասէ. ես ասացի՝ թե աստուածք իցէք, և որդիք բարձրելոյ ամենեքին: Այս ինքն՝ եթե ես զձեզ անմահս արարի, 221ր եթե կացեալ էիք յիմում հրամանին. բայց որովհետև ոչ կացէք յիմում պատուիրանին, դուք իբրև զմարդիկ մեռանիք, իբրև զմի յիշխանաց անկանիք. ես ոչ ընդ ձեր մահ կամեի, և ոչ ընդ իշխանին վատ խրատտոյին անկանել:

86 Այլ բնաւ իսկ, ասեն, ընդէ՞ր եմոյծ գնոսա ի կոիւս ընդ միմեանս:

87 Այսու զանձնիշխանութիւնն սատանայի և զմարդոյն կամին խափանել: Ջի Աստուած՝ որ աննախանձն արար գնոսա անձնիշխանս, ոչ կամէր թե որպէս զանասունս ի հարկէ վարիցին: Եւ ապա անձնիշխանութիւնն այնուիւս չլինէր անձնիշխանութիւն:

88 Բայց Աստուած թեպէտ և ունէր իշխանութիւն ոգիւրոցք ռարարածոցնք զհանդէսն տեսանել, այլ ոչ ինքն դրդեաց գնոսա անկանել ընդ միմեանս:

Իբրև ետես զսատանայ [77] նախանձու բորբոքեալ, թոյլ ետ անձնիշխանին ընդ անձնիշխանին ոգորել. քանզի գիտէր՝ եթե ոչ ինչ տկարագոյն է սորա անձնիշխանութիւնս քան զնորայն.

և ոչ նա կանխագէտ, և սա ոչ կանխագէտ.

221v և ոչ նա բռնաւոր, և սա տկար ոք:

Եւ զի չէր բռնաւոր ոք, յայնմանէ յայտ է՝ զի ցկինն պատրանաւք մատուցեալ հարցանէր, և ոչ բռնութեամբ զարհուրեցուցանէր:

Եւ զի չէր կանխագէտ, ասէ. զի՞նչ է այդ՝ զոր ասաց Աստուած, զի ի նմանէն ուցի զհանգամանսն:

89 Դարձեալ և ի Յոբայ փորձանացն է ուսանել՝ թե չէ սատանայ բռնաւոր և կանխագէտ:

Ջի եթե բռնաւոր ոք ինչ էր նա, ոչ յԱստուծոյ խնդրեալ առնոյր աւճան և ապա մխէր ի փորձութիւնսն:

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.